

[manuscript 34a]

[manuscript in Holtzman Deposit, Box 1, Folder.34]

⟨+ [verwijzingssteken:] Γ [xx]⟩

⟨+ bewerkt, [xx]⟩

Kunst zonder onderwerp.

Iedereen weet dat het in schilder- en beeldhouw- /
kunst gaat om de uitbeelding van het eigenlijke van /
kunst en niet om de ⟨- vorm en kleur⟩ voorstelling /
waarin dit gekleed is. Maar ⟨iedereen is er niet → niet iedereen is er⟩ /
van overtuigd dat dit eigenlijke gebeeld kan wor- /
den ⟨⟨door → van⟩ lijnen, kleuren of vormen ⟨- zonder⟩ enkel /
door de verhoudingen onderlinge → enkel door de onderlinge verhoudingen van lijnen, ¬
kleuren of vormen⟩, dus zonder /
een bepaald onderwerp. //

Het eigenlijke van ⟨kunst → kunstwerk → kunst⟩ ⟨- dat ⟨- ⟨+ onze⟩ schoonheids- /
ontroering ⟨- op⟩ uitdrukt ⟨- ⟨+ weergeeft⟩ of opwekt⟩ is niet te om- /
schrijven. Vandaar ⟨geeft → veroorzaakt⟩ ⟨+ het gebruik⟩ een bepaald onderwerp ⟨+ in de ¬
beelding van⟩, /
dat altoos min of meer omschrijvend is, een valschen /
of beperkten indruk ⟨- ⟨+ en van⟩ ⟨+ ⟨- van het eigenlijke /
van kunst⟩. ⟨Die → Het⟩ eigenlijke ⟨+ van kunst⟩ ⟨+ ⟨dat → is hetgeen dat⟩ onze schoon- ¬
heidsontroering uitbeeldt of ⟨[xxxxx] → bewerkt. Het⟩ is universeel en valt /
buiten onze subjectieve ziening. Hoe meer deze /
ziening is uitgesloten, hoe zuiverder de kunst⟨+ uiting⟩ /
is. ⟨- Daardoor ⟨is → komt⟩⟩ Alle ware kunst ⟨+ komt ⟨-uit⟩ voort uit universeele bron. Zij ¬
komt⟩ intuïtief /
tot stand. Het eigenlijke van kunst is de beel- /
dende uitdrukking van het ⟨+ - evenmin te omschrijven -⟩ leven in al zijn /
volheid en rijkdom. ⟨- - evenmin te omschrijven -⟩ /
⟨Ten allen tijden is de diepste gewaarwording /
ervan ⟨- door⟩ “harmonie” ⟨vertolkt → genoemd⟩ → De diepste gewaarwording ervan is ¬
ten allen tijden “harmonie” genoemd. Harmonie is steeds /
⟨de → als⟩ eerste kunsteisch gesteld. Zij ⟨- wordt ge-⟩ is /
⟨- beeld het evenwicht door⟩ ⟨+ door⟩ verhoudingen van lijn
en kleur ⟨+of vorm⟩ tot stand gebracht. //

Het is duidelijk dat harmonie het ⟨+meest⟩ zuiver⟨-st⟩ benaderd wordt door de meest zuivere
⟨+d.i. meest klare⟩ beeldingsmiddelen. Vandaar is alle inkleeding

[achterzijde pagina 1]

⟨+ De kunstenaar streeft naar dit evenwicht door ⟨+het ryhme⟩ de⟨+r⟩ compositie. In deze
⟨zijn→is⟩ de verhoudingsbeelding, ⟨+het ryhme,⟩ hoofdzaak, terwijl ⟨-de vormen⟩ ⟨+de
beeldingsmiddelen⟩ bijzaak zijn.⟩

in ⟨bizondere→individuele⟩ vormen of voorstellingen schadelijk aan de zuivere kunstuitdrukking. Niettemin, lijnen en kleuren scheppen noodwendig vormen. En dus blijft het, zelfs met de zuiverste beeldingsmiddelen, steeds het groote ⟨-prob⟩ vraagstuk ⟨-bepaalde⟩ ⟨+⟨-alle bizondere⟩ alle vorming van bizondere⟩ vorm⟨-beelding⟩ op te heffen door ⟨-verhou⟩ voortdurende tegenstelling ⟨der beeldingsmiddelen→van lijn en kleur⟩. ⟨Steeds moet→dit is door⟩ de verhoudingsbeelding ⟨-de vorming van bizonderen vorm tegengaan.⟩

De zuivering der kunst door ⟨zuivere→zuivering⟩ ⟨+der⟩ beeldingsmiddelen is dus ⟨+steeds⟩ betrekkelijk. Evenwel is het een feit dat hoe minder de vormen van ⟨bizonderen→individueelen⟩ aard zijn, hoe zuiverder de kunstuitdrukking is. ⟨-Dit feit heeft de kunst zonder onderwerp doen ontstaan.⟩ De kunstcultuur, ⟨die→welke voert⟩ ⟨+tot⟩ de zuiverste ⟨uitbeelding en meest ⟨-reel⟩ werkelijke→en meest werkelijke uitbeelding⟩ van ⟨+het eigenlijke van⟩ kunst, ⟨voert→moest⟩ noodwendig tot de kunst zonder onderwerp leiden. De vormen die deze kunst gebruikt ⟨zijn→kunnen we⟩ neutraal ⟨+noemen daar⟩ ⟨-die⟩ zij ⟨-hebben⟩ geen beperkend karakter ⟨+hebben⟩. ⟨-Bezigt zij⟩ De geometrische vormen ⟨zijn zoo universeel dat zij als neutraal kunnen beschouwd worden → kunnen we ook daartoe ⟨-ook⟩ rekenen door hun universele uitdrukking⟩. Als uiterste ⟨consekwentie→doorvoering⟩ ⟨-in⟩ van ⟨kunst zonder onderwerp neutraliseering van → opheffing van individuele⟩ vorm kunnen de elkander rechthoekig snijdende lijnen genoemd worden. Want ⟨door→daar⟩ is het de snijding van lijnen die ⟨toevallig→onvermijdelijk⟩ rechthoeken ⟨vormen→vormt⟩. ⟨-Hoe het zij,⟩ Op welke wijze ⟨-ook, in⟩ ⟨+de⟩ beelding zij, ⟨+in⟩ kunst moeten de beeldingsmiddelen ⟨weggedacht worden → niet domineeren⟩. Het is logisch dat de minst zeggende dezer middelen ⟨+dit⟩ het minst doen. ⟨-dit wegdenken ⟨-⟨+domineeren⟩ in de weg staat.⟩

Als we de kunstcultuur ⟨-der⟩ in de opeenvolgende perioden nagaan, zien we dat zij een ontwikkelingsproces inhoudt ⟨met hetzelfde doel ten grondslag → ⟨naar→op⟩ een doel gericht⟩ ⟨+en dat zij⟩ ⟨-maar telkens⟩ ⟨+ dit doel al⟩ meer ⟨-direkt⟩ ⟨benaderd→benaderende→benadert⟩. We zien dus de redelijkheid van alle ⟨bestaande→opeenvolgende⟩ kunstuitingen. ⟨-Maar voor degenen die de kunstcultuur niet kennen moet het natuurlijk twijfel wekken. De ⟨-geschiedenis der⟩ kunstcultuur ⟨+De kunstcultuur⟩ toont ons eerst ⟨+(tot op het Impressionisme)⟩ een constructie van natuurlijke vorm en kleur ⟨-en deze⟩ tot het hoogste peil ⟨doorvoeren → doorgevoerd⟩. ⟨-Dan (tot op het Impressionisme)⟩ Dan een destructie ⟨+van deze beeldingsmiddelen⟩ tot en met het Cubisme. Vervolgens ⟨een weder→een destructie⟩ ⟨een→en⟩ constructie ⟨-van abstracte beelden⟩ ⟨-van⟩ ⟨+en zuivering van⟩ de gedénaturaliseerde vorm en kleur. ⟨-kunst zonder ond⟩ non-figuratieve kunst. ⟨+ We zien een voortdurende verdieping der beeldingsmiddelen⟩ ⟨+(Om te→ : een) komen tot ⟨-het⟩ ⟨+(-een) meer rechtstreeksch, een sterkere⟩ ⟨uitbeelden→ uitbeelding⟩ van het ⟨essentiële→eigenlijke⟩ van kunst ⟨+Hierbij⟩ heeft de ⟨+⟨-De⟩ schilder- en beeldhouwkunst de realiteit steeds min of meer vervormd.⟩

Tot op den modernen tijd bleef ⟨+evenwel⟩ de natuurlijke vizie der dingen min of meer gehandhaafd. Het impressionisme ⟨heeft den eersten stoot aan→⟨gaf→was⟩ reeds een grooten stap op den weg⟩ der ⟨-grootte⟩ werkelijke natuurvervorming. ⟨-gegeven.⟩ Vele scholen ⟨volgden→gingen verder op⟩ den door het impressionisme ingeslagen weg ⟨+voort⟩. Kort voor het Cubisme zien we een groote abstraheering van de natuurlijke verschijning der realiteit. We zien ⟨+het natuurlijke modelee⟩ ⟨-een groote vervlakking ⟨-(+eenvormige) vervangen ⟨+door⟩ ⟨-het natuurlijke modelee⟩ ⟨-die der vlakken van kleuren. De⟩ ⟨+en⟩ atmosfeer ⟨-verdwijnt al meer en meer⟩ uit de beelding.⟨+verdwijnen.⟩ ⟨+We zien reeds abstracte vormen.⟩ Zoo ⟨schijnt het of→zou⟩ men het decoratieve ⟨genaderd→naderen→genaderd⟩. ⟨+(⟨-zijn⟩, ⟨-Maar door den

dieperen uitdruk), indien niet de ⟨geheele beelding→diepte der uitbeelding⟩ ⟨-in lijn en kleurvlakken gelegd was⟩ ⟨+(het kunstwerk→de kunstuiting)⟩ ⟨-tot⟩ ⟨zuivere kunst op het terrein van→op het terrein van zuivere kunst ⟨hield→[xxxxx]→gehouden had⟩.)

⟨-(+Dit eischt veel van den kunstenaar, juist door den eenvoud der beeldingsmiddelen.)

Na genoemde vereenvoudiging en verstrakking ⟨+der beelding⟩ ontstond het Cubisme dat ⟨geheel→ meer consequent⟩ met de natuurlijk vizioe brak en de dingen in hun veelzijdigheid weergaf. ⟨Als gevolg van ontstond daarna de→Evenwel bleven de dingen nog gehandhaafd tot de⟩ non-figuratieve kunst: de kunst zonder onderwerp ⟨+deze vernietigde⟩. We zien dus in de kunstcultuur ⟨+een voortdurende verdieping: een⟩ ⟨-den⟩ gang naar meer objectieve, meer universele beelding ⟨ : → - ⟩ een komen tot meer klare uitbeelding van het eigenlijke van kunst.

Dat het mogelijk is alleen door lijn en kleur, in neutrale vorm, een ontroerende ⟨+schoonheids⟩uitdrukking te beelden, bewijst de bouwkunst van voorheen. Denken we ⟨+slechts⟩ aan de grootsheid ⟨der bo→dezer⟩ kunst die de schoonheid der ⟨beeldhouw schilder- en→+traditioneele⟩ schilder- en beeldhouwkunst⟩ ver achter zich laat. Niet te min heeft zij een zeer subjectieve kant ⟨-, die haar⟩ Veelal ⟨+komt⟩ het individueel gevoel ⟨+sterk⟩ naar voren.⟨-brengt.⟩ ⟨-Het is⟩ Daarom ⟨+is⟩ ⟨-dat⟩ het zulk een verblijvend verschijnsel ⟨-is⟩ dat de nieuwe rationeele ⟨bouwkunst→architectuur⟩, gedrongen door de praktische eischen ⟨+van⟩ ⟨der→dezen⟩ tijd en geleid door het nieuwe materiaal, de subjectieve gevoelsuitdrukking ⟨-uitgesloten⟩ zoo goed als uitsluit. Hoewel zij om praktische en financieele redenen ⟨-voorlopig⟩ geen “kunst” kan zijn, is zij ⟨-toch⟩ veel nader bij universele kunstuitdrukking dan de bouw“kunst” van voorheen. Want zij is nu, uit aesthetisch oogpunt, geworden ⟨-uit⟩beelding van zuivere ⟨+ruimte⟩ verhouding. ⟨-door vlakken en zoo mogelijk -⟩ kleuren. ⟨De bouwkunst is zodoende op hetzelfde punt neergekomen→Zoo is de nieuwe architectuur⟩ homogeen ⟨-geworden⟩ met de schilder- en beeldhouwkunst. ⟨Alleen→Zij⟩ onderscheidt zij zich ⟨+alleen⟩ van deze ⟨-kunsten⟩ ⟨+door⟩dat zij niet alleen de organische en ⟨nuttigheids→praktische⟩ eischen doet voorgaan maar ⟨-dat deze ho⟩ van deze uitgaat. Maar architectuur, schilder- en beeldhouwkunst hebben de middelen gemeen waardoor het eigenlijke van kunst zuiver gebeeld kan worden.

maart '38 Piet Mondriaan.